

نقش زمان و مکان در تغییر
و ثبات احکام با نگرش به
دیدگاه امام خمینی رحمة الله علیه

www.ketab.ir

سمیه جوادی رونیزی

سرشناسه: جوادی رونیزی، سمیه. ۱/۴/۱۳۶۵

عنوان و نام پدیدآور: نقش زمان و مکان در تغییر و ثبات احکام با نگرش به دیدگاه امام خمینی (ره) / سمیه جوادی رونیزی.

مشخصات نشر: قم: امتداد حکمت، ۱۴۰۳.

مشخصات ظاهری: ۱۲۰ ص. ۵/۲۱×۵/۱۴؛ ۱۰ س. م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۴۲-۶۴۶-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: خمینی، روح الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. دیدگاه درباره فقه شیعه
Khomeyni, Ruhollah, Leader and Founder of IRI -- Views on Islamic law, Shiites

موضوع: اصول فقه شیعه -- قرن ۱۴

موضوع: Islamic law, shiites -- 20th century*

مسائل مستحدثه

*New problems (Islamic law)

اجتهاد و تقلید

Ijtihad and taqlid*

رده بندی کنگره: DSR1574/5

رده بندی دیویی: ۹۵۵/.۸۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۹۷۸۴۲۶۵

نقش زمان و مکان در تغییر و ثبات احکام با نگرش به دیدگاه امام خمینی (ره)

سمیه جوادی رونیزی

امتداد حکمت

۹۷۸-۶۲۲-۳۴۲-۶۴۶-۹

اول، ۱۴۰۳

رقعی

۱۰۰

تومان ۶۰۰۰۰

۰۹۳۶۴۹۵۶۴۷۳-۰۹۹۲۸۲۷۱۱۰۵

نویسنده

ناشر

شابک

نوبت و سال چاپ

قطع کتاب

شمارگان

قیمت کتاب

تماس با ناشر

حق چاپ و نشر این کتاب متعلق به نویسنده است.

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۹

مقدمه..... ۱۰

□ فصل اول: مفهوم شناسی

مفهوم شناسی زمان و مکان..... ۱۳

معانی زمان و مکان..... ۱۳

زمان و مکان لغوی..... ۱۳

زمان و مکان فلسفی..... ۱۳

زمان و مکان علمی..... ۱۴

زمان و مکان عرفی..... ۱۴

زمان و مکان به معنای وقایع زمانی و مکانی (یا تحولات طبیعت و تاریخ)..... ۱۵

زمان و مکان به معنای افعال زمانی و مکانی انسان..... ۱۵

زمان و مکان به معنای مجموعه تفکرات انسان در هر زمان و مکان..... ۱۶

زمان و مکان به معنای تمدن جدید..... ۱۶

زمان و مکان وقایع اجتماعی (گروه‌های سیاسی و مذهبی در زمان)..... ۱۷

شناخت موضوعات جدید:..... ۱۸

به معنای مقتضیات زمان و مکان..... ۱۸

زمان به معنی توالی توسعه یاب..... ۱۹

زمان و مکان به معنای مجموعه شرایط حاصل از روابط سیاسی و اجتماعی و

اقتصادی: (زمان و مکان به معنای عام)..... ۲۰

برداشت‌های مختلف از معنای تاثیر زمان و مکان..... ۲۱

تبعیت از ذوق و سلیقه مردم..... ۲۱

تطبیق دین با پدیده‌ها..... ۲۲

تغییر حکم الله واقعی..... ۲۴

۲۶	تغییر فتواها به دلیل تکامل علوم
۲۸	تغییر حکم در اثر تغییر موضوعات
۲۹	تغییر حکم اولی به حکم حکومتی
۳۰	توسعه در احکام به دلیل توسعه مناسبات
۳۱	از فعلیت افتادن احکام اولیه
۳۲	تغییر حجیت و اعتبار روایات و قوانین شرعی بر اساس تغییر ظرف
۳۳	نتیجه

□ فصل دوم: نقش و تاثیر زمان و مکان بر موضوعات و احکام

۳۷	شرایط زمان و مکان
۳۹	عوامل مؤثر در شناخت زمان و مکان
۴۰	سه اصل تغییر ناپذیر در تاثیر زمان و مکان
۴۰	توحید در تشریع
۴۱	اصل ابدیت احکام
۴۱	اصل عدم خلط واقعه از حکم
۴۲	تاثیر زمان و مکان بر موضوعات، متعلقات و احکام
۴۲	تاثیر زمان و مکان بر موضوعات
۴۳	اقسام موضوع در بررسی تاثیر زمان و مکان بر آنها
۴۳	موضوعات مستنبطه (شرعیه)
۴۴	موضوعات عرفی
۴۵	موضوعات عبادی
۴۶	موضوعات معاملات
۴۸	چگونگی تاثیر زمان و مکان بر موضوعات
۴۹	تغییر مصداق
۵۰	حکم ضمان در مثلی و قیمی

تبدیل موضوع با تغییر درونی آن.....	۵۱
تبدیل موضوع با تغییرات بیرونی آن.....	۵۱
توسعه و تعمیم مصداق.....	۵۲
تضییق و تخصیص مصادیق.....	۵۲
پیدایش مصادیق جدید.....	۵۳
تأثیر زمان و مکان بر متعلق احکام.....	۵۴
تأثیر زمان و مکان بر احکام.....	۵۷
تأثیر زمان و مکان در کیفیت و روش اجرای احکام.....	۵۸
جانشینی حکم ثانوی به جای حکم اولی در موارد اضطرار.....	۶۰
ترجیح بعضی از احکام بر بعضی دیگر (قاعده اہم و مهم).....	۶۱
تأثیر زمان و مکان در مصالح و مفاسد احکام.....	۶۲
تأثیر زمان و مکان بر توسعه و تضییق احکام.....	۶۳
نتیجه:.....	۶۵

□ فصل سوم: جلوه‌هایی از تأثیر زمان و مکان بر احکام الابدگاہ امام

خمینی رحمۃ اللہ علیہ فواید و شبهات این تأثیر

تأثیر زمان و مکان بر احکام در کلام حضرت امام خمینی رحمۃ اللہ علیہ	۷۰
مرحله استنباط حکم از منابع.....	۷۰
مرحله موضوع‌شناسی و یا تطبیق حکم بر موضوع.....	۷۲
موضوع‌شناسی به روش سنتی.....	۷۲
موضوع‌شناسی به روش پویا و مجموعه نگری.....	۷۳
مرحله موضوع سازی و ایجاد حوادث نوین در سیر رشد قدرت اسلام.....	۷۵
نمونه‌هایی از توجه به زمان و مکان در احکام فقهی امام خمینی رحمۃ اللہ علیہ	۷۷
مسأله مالکیت و استخراج نفت.....	۷۹
کیفیت مصرف خمس (سهم امام و سهم سادات).....	۸۹

۹۳	تقیه و موارد جواز آن
۹۵	حکم ماهی ازون برون و انواع تاسماهیان
۹۷	حرمت و جواز استفاده از خون و معامله بر آن
۹۸	حکم شطرنج
۱۰۱	تعمیم مصداق‌های سبق و رمایه
۱۰۳	فواید بررسی تأثیر زمان و مکان
۱۰۳	حل تعارض ظاهری موجود در سیره نظری و عملی معصومان علیهم‌السلام
۱۰۵	تسهیل در احکام حکومتی
۱۰۷	تسهیل در عفت
۱۰۸	هماهنگ ساختن اسلام با نیازهای واقعی زمان
۱۰۹	رفع عسر و حرج
۱۰۹	شبیهات و سؤالات
۱۰۹	مخدوش شدن جاودانگی احکام اولیه اسلام
۱۱۰	مصلحت محوری و مصالح مرسله
۱۱۱	عرف محوری و عرفی شدن دین
۱۱۳	نتیجه
۱۱۴	نتیجه نهایی
۱۱۵	پیشنهادهات
۱۱۷	فهرست منابع

پیشگفتار

زمان و مکان نقش بسزایی در تحول اندیشه فقها و اجتهاد دارد. بر این اساس فقیه نمی‌تواند بدون بررسی زمان و مکان و شرایط آن دو، برای موضوعی به گونه‌ای کلی، حکم را بیان نماید؛ و باید اذعان داشت که فقاہت بدون توجه به زمان و مکان هیچ‌گاه نمی‌تواند در برابر مسائل گوناگون جامعه پاسخگو باشد و اجتهاد را در همه ابعاد آن عینیت بخشد. از این رو باید با سعی و کوشش، از محصور شدن آن در افق بسته جلوگیری کرد. البته همگام نبودن فقه با رویدادهای عصر حاضر از جوهر اصلی فقه ناشی نمی‌شود؛ بلکه ره آورد عوامل دیگری است از جمله می‌توان به عدم توجه به تغییرات زمان و مکان نسبت به واقعیت‌های موجود نام برد که خود در بستر بی‌توجهی به امکانات و تغییر در اوضاع اجتماعی، سیاسی و اقتصادی پدید آمده است. در این کتاب که در قالب سه فصل ارائه می‌شود، با محدودیت‌هایی که از جهت منابع وجود دارد، به نقش زمان و مکان در تغییر یا ثبات احکام در عصر حاضر پرداخته شد و به این نتیجه رسیده است که می‌توان هم مسلمان و پایبند به احکام اسلامی بود و هم از دستاوردهای تمدن بشری بهره گرفت. بیان دیدگاه عالم بزرگ شیعه حضرت امام خمینی رحمۃ اللہ علیہ از دیگر ویژگی‌های مورد تأکید در این کتاب است که به دنبال بیان هماهنگی بین اسلام با نیازهای واقعی زمان و سعی در تطبیق هرچه بیشتر احکام شرعی متناسب با تحولت عصر حاضر و پاسخگویی به شبهات دارد.

مقدمه

اجتهاد و مقتضیات زمان از مسائلی است که در دوره‌های اخیر به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی و مطرح شدن حکومت و اداره جامعه براساس اسلام، مورد توجه خاص دانش پژوهان و محققان قرار گرفته و نظریاتی گوناگون حتی تا حد افراط و تفریط پیرامون آن اظهار شده است. دراین میان کلماتی دقیق و جامع از امام راحل به یادگار مانده است که همچون سایر کلمات ایشان گنجینه نهفته در دل دارد و دقت در محتوی و عمق آن تا حد زیادی می‌تواند راهنمای عمل باشد با توجه به پیامدهای مهم این مسأله فقهی در پویایی فقه اسلامی، نوشتار حاضر تحت عنوان «نقش زمان و مکان در تغییر و ثبات احکام با تاکید بر دیدگاه حضرت امام خمینی علیه السلام» به روش کتابخانه‌ای و در سه فصل کلیات تحقیق و نقش و تاثیر زمان و مکان در موضوعات و احکام و فصل آخر جلوه‌هایی از تاثیر زمان و مکان بر احکام از دیدگاه امام خمینی علیه السلام، فواید و شبهات این تاثیر، تدوین یافته است. البته موارد تاثیر زمان و مکان در استنباط‌های فقهی و یا در فهم بهتر موضوعات حکم شرعی به این مقداری که در این رساله آمده محدود نمی‌شود، چه بسا موضوعاتی که در ره گذر زمان و پیشرفت علوم و تمدن به تکامل رسیده است؛ اما آنچه در نظر این جانب بوده - ارائه تجربه فقهی امام در این زمینه - می‌باشد، البته وجود موارد بیشتری را نیز احتمال می‌رود که با توجه به فحص فردی و محدودیت‌های موجود شاید به آنها اشاره نشده باشد؛ از سوی دیگر همه استفتائات امام و مذاکرات خصوصی ایشان در دسترس نبوده است.